

1. Proslov (1,1-18) – I dio

S obzirom da je od 15.000 riječi u Evandelju po Ivanu samo 1.000 različitih, na prvi pogled se stječe dojam da je ono sa jezičke strane veoma jednostavno, no usprkos tome njegov je teološki izričaj nevjerojatno visok. Govor mu vrluda po teološkim visinama i dubinama i zato ga crkvena tradicija rado simbolizira likom orla.

Proslov zapravo obuhvaća cijelo poglavlje Iv 1, no 1,1-18 jest poetski a 1,19-51 narativni tekst.

Proslov, jer spominje Riječ, započinje stavljanjem naglaska na uho, a završava spominjanjem onoga što oči ne mogu vidjeti (1,18). Dakle, putem Riječi, koja je i svjetlo i život, objavljuje se do sada nečuveni i nevidljivi Bog.

Nijedna druga biblijska knjiga nema tako veličanstven početak kao Iv koji odmah sa tolikom sigurnošću iznosi tvrdnje o Riječi i Životu; sve što poslije slijedi – cijelo Evandelje po Ivanu – jest u biti razrada i pokazivanje što znače riječi Prologa.

Stoga je Proslov poput uvertire u kojoj se najavljuju motivi neke simfonije koja ima započeti. U povijesti teologije Proslov je poput neke nalazišta dragulja iz kojeg se uzimaju najvažnija razmišljanja o božanskim osobama i utjelovljenju Sina Božjega.

Čitatelj ima osjećaj da se nalazi pred nečim veličanstvenim što se ne da rascjepkati i složiti u pojedinačne pojmove; kao da je u ovim riječima zasjao zračak mističnog svjetla.

Stoga će povijest svakog čovjeka, svakog intelektualnog i duhovnog hoda pronaći u Prologu iskru želje za vječnim koju je u srce čovjeka ugradio Vječni, Onaj koji je od vijeka.

Prolog izražava onu duboku i tajanstvenu želju za promatranjem Boga, za slušanjem onoga što On poručuje u svojoj Riječi – kako želi obgrliti čovječanstvo i uzdići ga u svjetlo, u sjaj svoje slave.

Hoće li se svjedočanstvo Ivanove zajednice *vidjesmo slavu njegovu* (1,14) ostvariti u likovima koje Riječ u Evandelju susreće, hoće li se ostvariti u životu čitatelja? Evandelje po Ivanu napisano je kao svjedočanstvo koje treba voditi tom cilju (20,30-31).

1,1: U početku bijaše Riječ...

Znamo da *riječ* razlikuje čovjeka od životinje. Za razliku od životinje, za čovjeka *riječ* je princip spoznavanja i komuniciranja. Ona hrani i oblikuje čovjekovu inteligenciju i volju. Čak određuje njegovo *biti* i *djelovati* jer čovjek postaje *riječ* koju sluša, kojom se hrani. Ona je poput sjemena koje rodi prema svojoj vrsti. Pomaže mu da se oformi u određenom smjeru. Onaj tko želi biti ratar, sluša *riječ*, govor o ratarstvu, onaj drugi o elektronici, medicini itd.

Iv pred nas stavlja *Riječ* pisanu velikim slovom. Ta *Riječ* je izvan vremena i stvaranja jer o Stvaranju se počinje govoriti tek u 3. retku. Ovdje ἀρχή, *početak* dakle ne označava početak u vremenskom smislu nego temelj, *principium* stvarnosti. *Riječ* je prisutna u najdubljem temelju stvarnosti.

Na što Iv misli kad govori o *Riječi*? U SZ-u Bog stvara svijet svojom riječju (Ps 32,6.9), pomoću nje komunicira i objavljuje se prorocima (Jer 1,4). S druge strane, λόγος, *logos* u grčkom znači *misao* i *riječ*; ona u grčkoj filozofiji označava smisao koji prožima čitav kozmos i čini ga smislenom harmoničnom cjelinom – *logos* je dakle smisao svijeta.

Tom shvaćanju *logosa* bliska je SZ-na upotreba pojma *mudrost* koja u Izr 8,22-23.30-31 ima istaknutu ulogu u Stvaranju, dok je Mudr 9,1-4 toliko bliska Bogu da sjedi na njegovom prijestolju i osnova je smislenosti svega stvorenog.

Velik broj istraživača smatra da je kod Iv posrijedi kombinacija spomenutih značenja. Vjerojatno i stoga što je već prije njega Filon Aleksandrijski (25.pr.Kr.-40.g.) pokušavao spojiti grčku filozofsku misao i židovsku teologiju.

Imajući pred sobom *mudrost* i *riječ*, Iv se odlučio za pojam *logos*, *riječ* jer mu ona otvara mogućnost da pomoću tog pojma izrekne još nešto. *Riječ* pretpostavlja nekog koji govori i time se izriče, daruje se. Onaj tko sluša, prihvaća tu *riječ* i pohranjuje unutar sebe, analizira je; iz nje upija *mudrost* i hrani se njome. *Riječ* pretpostavlja dvije osobe koje ulaze u međusobni odnos, dijalog. Ako još pretpostavimo maksimalnu blagonaklonost obiju strana, *riječ* se tada rađa iz ljubavi onog koji govori i prihvaćena je s ljubavlju onog koji sluša.

Ako imamo u vidu da u 1,14 kaže *Riječ* *tijelom postala i nastanila se među nama*, time Iv želi reći da *in principio, u počelu* naše stvarnosti nije neka slijepa nužnost ili čisti slučaj, nego jest *Riječ*. *Riječ* kojom se Bog izriče i daruje čovjeku. *In principio, u počelu* postojanja svega što vidimo jest Božja volja i ljubav kojom želi stupiti s nama u odnos i zato će nam uputiti svoju *Riječ*.

Dok Knjiga Postanka tvrdi da je *in principio, u počelu* to da je Bog stvorio i uredio kozmos, evanđelist Ivan na temelju svog iskustva s Isusom tvrdi da je *u počelu* svega *Riječ* kojom Bog želi s nama stupiti u odnos.

Kad govori o odnosu *Riječi* i Boga, grčki original NZ-a se može shvatiti na dva načina: dinamički – *Riječ* *bijaše usmjerena, okrenuta, u pokretu prema Bogu*, i statički – *Riječ* *bijaše kod Boga, u Boga*. Većina prevoditelja Biblije daje prednost statičkoj varijanti: *Riječ* *bijaše kod Boga*. To znači da je prije svake svoje aktivnosti *Riječ* u neprekidnom zajedništvu s Bogom. Kontemplacija i

intimnost s Bogom prethode svakoj aktivnosti Logosa, pa i onako uzvišenoj kakva će biti Stvaranje koje će uslijediti (1,3).

No, kako se radi o Riječi, uvijek će ostati prisutan u nekoj mjeri i dinamički moment jer riječ se uvijek nekom upućuje, uvijek je prema nekom usmjerena. Kasnije, u 1,18, Iv će tu stvarnost izreći slikom: *Jedinorođenac prebiva u krilu Očevu.*

Nakon dosadašnjih snažnih izričaja o Riječi, Evandjelje ide još dalje i kaže *I Riječ bijaše Bog* (1,1c). Stvaranje koje će uslijediti – a mi nužno sve gledamo iz ugla stvorenosti – u svom temelju nema usamljenog Stvoritelja nego Boga koji je u sebi zajedništvo: dijalog-odnos Riječi i Boga, *Jedinorođenog Sina koji prebiva u krilu Očevu!* Kasnije će Isus izjaviti: *ja i Otac smo jedno* (10,30).

1,3: Sve postade po njoj....

Tek sada u 1,3 Iv počinje govor o Stvaranju. Ako je sve stvoreno po Riječi, to znači da stvorenja nose otisak Riječi i stoga neku kvalitetu izricanja tj. komuniciranja. Iv svojom teologijom zapravo kaže da je Stvaranje čin Božje objave – stvorena priroda objavljuje svog Tvorca. Galileo Galilei govorio je o dvije knjige objave: Biblija i uvijek otvorena knjiga prirode.

Riječ u stvorenja utiskuje pečat različitosti i sposobnosti za odnos, za slušanje i odgovaranje, za prihvaćanje i odgovornost, za inteliganciju i slobodu. To je potrebno da bi čovjek kao stvorenje mogao postati Božji sugovornik, da bi mogao zaživjeti pred Bogom i ići prema punini života.

Stvorenje je od Riječi primilo u sebe život u kojem nema nikakvog počela zla (usp. Mudr 1,14) tako da nam ovdje odzvanja refren iz Post 1,1-2,4a: *i vidje Bog da je dobro!* Dakle, dvojbu između dobra i zla stvorenje nije primilo tijekom Stvaranja. U tu dvojbu će doći tek kad u ruke uzme svoju slobodu i stane pred odluku: slušati Riječ ili ne?

1,3-4: Svemu što postade u njoj bijaše život...

Život koji ima Riječ nije statički život, već snaga koja proizvodi život: on čini živim. Drugim riječima, život koji je Riječ dala Stvorenjima nije jednodimenzionalan, statičan i bez mogućnosti unapređenja. Naprotiv! To je tek prva, osnovna „doza“ života koja treba biti „nadograđivana“ i unapređivana. Riječ može čovjekov život dalje unapređivati, voditi punini. Zato će Isus kod Lazarovog uskrišenja moći reći da je *život* (11,25), *kruh života*, tj. kruh koji daje život (6,35.48); *svjetlost života*, tj. svjetlo koje daje život (8,12).

Život je zapravo sam Bog koji svojim dahom dovodi čovjeka u postojanje (usp. Post 2,7). Od samog početka čovjekov život bio je usko vezan za posluš Riječi jer dobio je zapovijed u vezi stabla nasred vrta. Posluš bi mu osigurao blizinu s Bogom, od kojega izvire njegovo postojanje (usp. Post 2,16).

Život, ta iskonska želja svakog čovjeka, nije nešto što se može istrgnuti iz ruke Božje i onda pobjeći. Život se samo može primiti kao dar kojeg otac daje

sinu. Posjedovati život samo za sebe, ne prihvatiti ga kao dar nego ga otrgnuti od zajedništva s Ocem znači negirati mu izvor, uništiti vlastiti identitet sina.

Riječ, koja je i sama Bog, prebiva s Bogom i prema Njemu je usmjerena, izvor je životnog daha čovjeku. Život i ljubav koje dijeli s Bogom, Riječ svojim dahom širi i želi nadahnuti sva stvorenja. Ono što ima kao Jedinorođeni Sin želi dati i nama – *moć da postanemo djeca Božja* (1,12). Toliko je snažan duh zajedništva kojeg dijele Otac i Sin.

1,4: *I život bijaše ljudima svjetlo....*

U prethodnoj rečenici je rečeno da ono što se dogodilo i ostaje u Logosu *bijaše život*. Sada Iv ide dalje i kaže da taj život bijaše ljudima *svjetlost*. Nakon što očituje snagu života svojim riječima i djelima, Isus će u 8,12 reći: *Ja sam svjetlo svijeta, tko ide za mnom neće hoditi u tami, nego će imati svjetlost života*. Uskrsnuće Lazara te Isusovo uskrsnuće i uzlazak Ocu to će dodatno potvrditi.

Čovjek iskonski žeda za puninom života. Religiozni čovjek vjeruje da je izvor njegovog života u Bogu. Stoga svaka religija želi otkriti zraku božanskog života u čovjeku, doći u dodir s njegovim izvorom. Da bi bio obasjan tim *svjetlom*, prema Iv, čovjek ne treba posezati ni za kakvim tehnikama niti askezom. Iluminacija je plod slušanja i odgovaranja na Očevo nadahnuće.

Jer identitet Riječi, u kojoj je temelj ljudskog postojanja, sastoji se u dijalogu s Ocem i usmjerenosti prema Njemu. Stoga će i za čovjeka život biti dijalog s Bogom, postojanje koje je odgovorno jer odgovara na dar života. Logosova komunikacija s Bogom čovjeku je *svjetlo* jer ga drži u kontaktu s njegovim izvorom, čini ga sinom po uzoru na Sina usmjerenog prema Bogu (usp. 1,1b).

1,5: *Svjetlost u tami svijetli i tama ga ne obuže.*

U Knjizi Postanka Stvaranje svijeta biblijski pisac predstavlja kao pobjedu svjetla – Bog svojom riječju „izvlači“ stvorenja iz tame kaosa i stvara uređeni svijet – kozmos. Njegova stvaralačka riječ pobijedila je snagu kaosa jer su stvorena bića bila *veoma dobra*.

Ako *svjetlost* u *tami* nailazi na prepreku, to za Iv znači da se objava Božja ne odvija bez teškoća. Međutim, on nam na dvostruk način svjedoči o snazi svjetla i njegovoj prisutnosti. Grčki izraz *svijetli* označava trajnu i nesvršenu radnju, nešto što se neprekidno odvija. Za Iv je Isus *svjetlo* koja prosvjetljuje kako za vrijeme svog zemaljskog života i u vrijeme Ivanove zajednice koncem I. st., a isto tako i danas.

Naglašavanjem da ga *tama ne obuže* evanđelista želi dodatno pojačati poruku o snazi *svjetla* – ne radi se o dva jednako snažna principa koji podjednako određuju stvarnost, nego pokušaj *tame* da nadvlada *svjetlo* nije uspio. Ovdje po prvi puta nailazimo na suprotstavljenost *svjetla* i *tame* koja obilježava nadnaravnu i moralnu sferu Ivanove misli (*ivanovski dualizam*).

1,6-8: *Bi čovjek poslan od Boga...*

Nakon govora o onom što je prethodilo Stvaranju (1,1-2) te općenito o odnosu Riječi i ljudi (1,3-5), Iv nam pogled usmjerava na konkretnu povijest i spušta ga na pojavu Ivana Krstitelja.

Izrazom *poslan od Boga* predstavlja misiju Ivana Krstitelja na način na koji su predstavljani SZ-ni proroci (usp. Iz 6,8). Četvrto evanđelje ni jednom Ivana ne zove *Krstiteljem* niti ga identificira kao Isusovog preteču jer Iv inzistira na tome da je Krstitelj *svjedok svjetla*. Pošto *svjetlo* označava objavu, Krstitelj je poslan od Boga da svjedoči za Isusa da je on objavitelj i objava Božja.

Dakle, Krstitelj je još jedan u dugačkom nizu svjedoka svjetla. Svi oni su svjedočili s ciljem da *svi* prepoznaju *svjetlo* i uđu u misteriozni dijalog s Bogom kako bi osvijetlili svoje postojanje i zaživjeli svoje sinovstvo. Iako *tama* ne može nadvladati *svjetlo* – jer i najmanja zraka svjetla raspršuje tamu! – ne unijeti svoje postojanje u *svjetlo* i *svjetlo* ne unijeti u nj značilo bi prepustiti *tami* da ga obavlja i konačno potpuno obuzme.

Vjerojatno zbog postojanja suprotnih mišljenja, evanđelist u 1,8 smatra potrebnim na negativan način podcrtati posredničku narav Ivanovog svjedočanstva: *nije on Svjetlo*. Kasnije će opetovati kako Krstitelj nije Krist. (usp. 1,19-20; 3,28).